

Kampen om Norge

To tronfølgeres rejse – en dansk og en svensk prins med hver sin opgave – afgjorde Norges fremtid og Skandinaviens nye statsgrænser. Den ene sejlede nordpå fra Danmark til Norge, den anden drog sydpå fra Sverige til kontinentet. I sommeren 1813 var Napoleonskrigene endnu ikke afgjort, og Danmark-Norge og Sverige befandt sig på hver sin side. På spil var kongeriget Norge, som den danske tronfølger mente at have arveret på, men som den svenske kronprins ville sikre sig ved, som et dansk modskrift sagde, at ”overtale, rane, slå og kue ved listige traktater, skandskrifter, proklamationer, oprørsbreve, og usande fremstillinger og udtydninger af alt, hvad der var gået forud, hvorved de håber at nå deres øjemed uden sværdslag”.

Den dansk-norske skilsmisse i 1814 var et brud, der blev påtvunget udefra; få i Norge havde overvejet muligheden for at gøre en ende på den langvarige union. Det var en svensk plan udformet og ført ud i livet af den svenske kronprins Karl Johan (1763-1844), den tidligere Jean-Baptiste Bernadotte, fyrste af Ponte Corvo og fransk marskal – som nu havde vendt sig mod Napoleon. Bernadotte var overraskende blevet valgt som svensk tronfølger i 1810, året efter at Sverige havde tabt Finland til Rusland, og Gustav 4. Adolf (1778-1837) var blevet styrtet. Under den aldrende Karl 13. (1748-1818) fun-

Den russiske zar Aleksander 1., den østrigske kejser Frans 1. (1768-1835), den preussiske konge Frederik Vilhelm 3. (1770-1840) og Sveriges kronprins Karl Johan mødes på torvet i Leipzig den 18. oktober 1813 under det afgørende slag mod Napoleon – også afgørende for Danmark-Norge.
|| Niday Picture Library/Alamy

gerede Karl Johan som den reelle regent. Som led i Sveriges nye skandinaviske strategi var Karl Johan i foråret 1813 på vej til Stralsund i Svensk Pommern for at stille sig i spidsen for den svenske hovedstyrke, der snart indgik i den større Nordarmé, som del af alliancen mod den franske kejser Napoleon 1. (1769-1821). Rejsen bragte ham videre til Leipzig og det afgørende slag mod Napoleon i oktober 1813, hvorefter det gik nordpå.

Det diplomatiske forarbejde var allerede gjort. Særlig vigtig var Stockholmtraktaten fra den 3. marts 1813, som sikrede britisk accept og støtte til Sveriges krav på Norge – om nødvendigt med den britiske flådes hjælp. Og allerede i 1812 havde Karl Johan allieret sig med den russiske zar, Aleksander 1. (1777-1825). Denne alliance var en orientering

væk fra ønsket om en genforening med Finland, der havde været del af det svenske rigsfællesskab i 600 år. I stedet kastede Karl Johan sit geopolitiske feltherreblik på Norge og den skandinaviske halvø og kunne her støtte sig til ældre svenske traditioner, der strakte sig tilbage til 1500-tallet. Altså blev en union på den skandinaviske halvø Karl Johans krav til stormagterne, både som kompensation for tabet af Finland og som belønning for den svenske støtte til de allierede i kampen mod Napoleon. Den nye politik blev forankret i traktater, ikke kun med Rusland og Storbritannien, men også med Preussen og Østrig. Men for at nå sit mål om en ny svensk-norsk union, måske endda stat, måtte Karl Johan tvinge Danmark til at afstå Norge. Planen var derfor at tage Norge ved at angribe Danmark.

I Danmark kendte man godt til den svenske plan i 1813, så mens Karl Johan var på vej sydpå, drog en anden tronfølger i modsat retning, nemlig mod Norge. Som dansk arveprins var Christian Frederik (1786-1848) en af Napoleons allierede. Efter det britiske bombardement af København og ranet af den store flåde i 1807 for at undgå, at den faldt i den franske kejsers hænder, var Danmark-Norge blevet tvunget ud af neutraliteten og ind i armene på Napoleon. Christian Frederiks rejse til Norge foråret 1813 var for at tiltræde som statholder, men også en del af den danske indsats for at fastholde nordmændenes loyalitet. Dette var ikke længere noget, der kunne tages for givet, ikke mindst fordi forbindelserne mellem de to riger var blevet besværliggjort under krigen. Hidtil havde havet bundet dem sammen, men britiske skibe, der patruljerede Kattegat, så godt som afskar denne centrale færdselsåre. Værst ramt var nordmændene, der var helt afhængige af kornimport fra Danmark.

Nødsårene mellem 1807 og 1814 er bagtæppe for den norske forfatter Henrik Ibsens (1828-1906) episke digt *Terje Vigen* (1862) om den fattige sømand, der kastede sig ud i den farefulde færd fra Norge til Danmark i en åben robåd for at skaffe korn til sin sultende familie:

”Endnu går sagn om de trængselskår,
som folket da stedtes i.
Engelske krydsere stængte hver havn,
i landet var misvækst og nød,
den fattige sulted’, den rige led savn,
to kraftige arme var ingen til gavn,
for døren stod sot og død”.

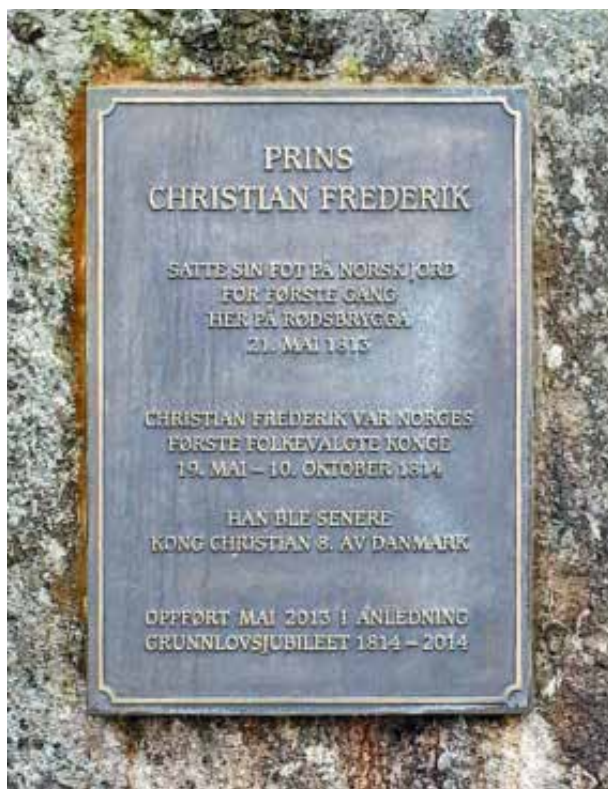
Terje Vigen roede til Fladstrand (Frederikshavn) og fik tre tønder byg med sig, men nær hjemmet blev han opbragt af en britisk korvet og sat i ”prisonen”, i britisk fængsel. Da han flere år senere, i 1814, fik lov at vende hjem, havde ingen i hans familie overlevet. Ibsen byggede sin historie på mange eksempler fra disse hungerår, hvor nordmændene måtte sande, at der ikke var meget støtte at få fra København, som havde bragt landet ud i krig og krise.

Hungersnøden i Norge, ikke mindst den fejlslagne høst i 1812, blev også udnyttet fra svensk side. Svenske skibe opbragte og beslaglagde danske kornskibe på vej til Norge, og samtidig forsøgte man ved hjælp af spioner, agenter og pamfletter at lokke nordmændene med en svensk union. I mange af de skrifter, der cirkulerede, skrev man om det ”danske åg” og danskernes ”despoti”, som Norge led under, og der blev lovet både forsyninger af korn, bedre forhold generelt og tilmed en egen norsk grundlov som del af en union med Sverige.

Dette var baggrunden for den farefulde men vigtige rejse, Christian Frederik og hans følge drog ud

200 år efter at den dansk-norske arveprins Christian Frederik krydsede Skagerrak og gik i land på Søndre Sandø på Hvalerøerne, sydøst for Oslo, blev en plakette sat op på stedet som del af grundlovsjubilæet 1814-2014. Den danske prins stillede sig i spidsen for det norske oprør i foråret 1814, blev valgt til norsk konge og forsvarede den revolutionære grundlov – men måtte forlade landet allerede samme efterår. Derefter gik der 25 år, før han igen blev konge, denne gang som den sidste enevældige monark i Danmark, Christian 8.

|| Ruth Hemstad

på i 1813. Målet var at redde den dansk-norske stat, ”Tvilling-Riget”, som det gerne blev kaldt i 1700-tallet. Arveprinsens afrejse fra København foregik inkognito, nærmest i smug, med en vildledende manøvre i retning mod Sønderjylland og derefter en rute langs den svenske kyst. Med et følge på tre fiskerbåde ankom Christian Frederik til Søndre Sandø i Hvalerøerne i den sydøstlige Oslofjord, tidligt om morgenen den 21. maj 1813, tre dage efter at Karl Johan var gået i land ved Stralsund.

På norsk grund kunne Christian Frederik give sig til kende. Arveprinsen, der i Danmark havde været henvist til en passiv position i skyggen af sin fætter, Frederik 6. (1768-1839), kunne nu endelig spille en aktiv rolle som statholder af Norge. Prin-

sen var bekymret for udviklingen og ivrig efter at gribe ind. Hans gode ven i Norge, forretningsmanden og embedsmanden Carsten Anker (1747-1824), havde holdt prinsen opdateret om udviklingen i landet, også om de mange svenske forsøg på at påvirke nordmændene. Fra dansk side blev der lidt efter lidt taget til genmæle og skrevet pamfletter i en veritabel propagandakrig, der toppede i 1813-1814, både i Norge, Danmark og Sverige og uden for regionen med spredning af information – og desinformation. Hundrevis af pamfletter, proklamationer, taler og digte foruden artikler i aviser og tidsskrifter indgik i denne krig på ord. Mange af teksterne var stilet til det norske folk, men flere rettede sig også mod et internationalt publikum, ikke mindst den britiske opinion, der kunne påvirke det britiske parlament og regering og dermed også den britiske støtte, der var så afgørende for, at Karl Johan kunne gennemføre sine planer.

I den dansk-norske krigserklæring mod Sverige, der kom den 3. september 1813, efter at Sverige hele året havde presset på for at få Danmark til at afstå Norge, hed det, at Norge var blevet oversvømmet af oprørske svenske proklamationer, der forsøgte at friste ”dets indvånere til frafald fra [deres] elskede fædredekonge”. I et andet dansk skrift fra 1813, *Fremstilling af Forholdet mellem de danske Stater og Kongeriget Sverrig, fra Fredsslutningen 1809 indtil nu*, blev den norske kongetroskab også fremhævet i sædvanlig dansk stil:

”Bedrageriske indbydelser blev udstrøede blandt Norges indbyggere, for at forføre dem til at frafalde forbindelsen med Danmark og at svigte deres troskab mod kongen. Nordmandens troskab forblev urokkelig, og han foragtede svenskens falske tilbud”.

Den nye statholder rejste videre til Christiania (i dag Oslo), der i praksis havde været landets hovedstad siden 1807. Her havde man oprettet en lokal regeringskommission, da forbindelsen til Danmark blev usikker, men den blev afviklet igen i 1810, da forholdene blev lidt bedre. Christian Frederik skulle afløse prins Frederik af Hessen (1771-1845), der havde fungeret som vicesatholder siden 1810. Før ham havde statholdertitlen tilhørt den danske prins Christian August (1768-1810), som var populær i Norge, fordi han havde ledet det norske forsvar mod det kortvarige svenske felttog i 1808. Året efter havde svenskerne gjort Christian August til svensk tronfølger (som Karl August) med den bagtanke at få Norge med i købet, men prinsen døde få måneder senere, før han kunne bestige tronen, og vejen var dermed banet for den franske marskal.

Der blev slået kraftigt på parallellen til den populære Christian August, da Christian Frederik ankom til Norge. Den danskfødte sorenskriverfrue Christiane Koren (1764-1815), bosat med sin norske ægtemand på Hovin ikke langt fra Eidsvoll, skrev håbefuldt om den nye ”smukke prins” i sin dagbog den 12. juni, en dagbog, som regelmæssigt cirkulerede i hendes store omgangskreds: ”Ved sin blidhed og hele væsen indtager han alle. Oh, at han blev Norges anden prins Christian!”.

Den nye prins medbragte en bekendtgørelse til det norske folk dateret den 22. maj – den dag, han ankom til Christiania. Christian Frederiks proklamation og talen, han holdt samme dag, blev gengivet i norske og udenlandske aviser, og teksten blev læst op i landets kirker og for norske soldater. Det vigtigste budskab, der skulle spredes, var, at han kom på vegne af kongen, af den danske og norske kongeslægt, og at konge og folk sammen skulle gå de kommende hårde tider i møde og overvinde dem.

Det var grundlæggende en appel om norsk støtte. Prinsen stolede på nordmændenes troskab mod kongen, og at de ville bevare, som det hed, ”gamle Norges selvstændighed og at det løsen der forener os alle er: *for Gud, for kongen og fædrelandet*”. På dette tidspunkt, i efteråret 1813, var norsk loyalitet mod kongen i København og den fælles dansk-norske stat stadig den givne ramme for de fleste, selv om ønsker om større selvstændighed og ligestilling også var kommet til udtryk, ikke mindst efter 1807.

Christian Frederik blev en samlende figur i Norge på et kritisk tidspunkt. De svenske agenter i landet meldte efter prinsens ankomst, at stemningen i landet, der var blevet opfattet som ganske prosvensk og antidansk i foråret 1813, var vendt. På dette punkt er der grund til at stole på de svenske rapporter, der ellers skal læses med stor forsigtighed. Ikke desto mindre eksisterede der stadig svenskvenlige kræfter, og der var en del kontakt over grænsen og – særlig siden 1809 – mellem centrale aktører på hver side; i Norge især repræsenteret ved godsejer og embedsmand, grev Herman Wedel Jarlsberg (1779-1840). Et norsk miljø, der ville ud af unionen med Danmark.

Det var afgørende, at Christian Frederik allerede var i landet, da skilsmissen mellem Norge og Danmark blev beseglet med traktaten i Kiel den 14. januar 1814. Med russiske og svenske tropper var Karl Johan draget nordpå fra Leipzig og havde sent i 1813 invaderet Holsten og Slesvig, der var del af den danske helstat. Under forhandlinger med briterne og svenskerne i Kiel blev Frederik 6. tvunget til at slutte sig til koalitionen mod Napoleon og afstå Norge. Fredstraktaten i Kiel medførte yderligere, at Norge skulle overføres fra den danske til den svenske monark, hvilket blev startskuddet for næste fase af Christian Frederiks norske mission – at lede

et norsk oprør med det mål at bevare riget for sig selv og sin slægt.

Christian Frederik blev da også valgt til norsk konge den 17. maj 1814, den første egne konge, landet havde haft i 434 år. Han hjalp til med at give Norge Europas frieste grundlov, men kronen forblev kun på hans hænder i 4 måneder og 23 dage. I efteråret 1814 blev der sat endeligt punktum for det århundredelange statsfællesskab. I stedet var det den franske advokatsøn og tidligere revolutionsgeneral Jean-Baptiste Bernadotte, som formåede at sikre det norske rige for sig og sin slægt i de næste 91 år. I Norge bestod Eidsvollforfatningen dog gennem hele unionstiden, om end med visse ændringer, og i dag er den Europas ældste grundlov.

Tabet af Norge blev beklaget af mange i Danmark, selv om dette aldrig kom officielt til udtryk, og i Norge greb folket chancen for større selvstændighed med stort begær. Det norske farvel til Danmark blev ikke desto mindre langvarigt, med tæt kulturel og litterær kontakt, men også med mange nationalt betonede tvister over det næste århundrede. Denne langtrukne skilsmisse skal forstås på baggrund af det endnu længere ægteskab og den ufrivillige måde, det var blevet opløst på i 1814 efter Sveriges og stormagternes intervention. Først efter valget af endnu en dansk prins, Carl (1872-1957), til norsk konge som Haakon 7. efter opløsningen af unionen med Sverige i 1905 og flere nationale omkampe i det tidlige 1900-tal blev også den dansk-norske kulturunion endelig opløst med det såkaldte hjemkøb af de store norske forfattere i 1925. Den dansk-norske bodeling var dog ikke helt slut endnu, men fortsatte ind i 1930'erne med konflikten om Grønland. Endnu i dag kan historien – og historiske dokumenter – skabe bøvl mellem de ellers så forsonede ekser.

Kalmar Slot, antagelig fra 1100-tallet, var en svensk udpost mod den sydlige del af Østersøen. Her blev Erik af Pommern i 1397 kronet som unionskonge af 67 norske, svenske og danske stormænd, der alle satte deres segl på kroningsbrevet og dermed skabte grundlaget for Kalmarunionen. Dette var første – og hidtil sidste – gang i Nordens historie, at en fælles konge blev kronet samtidig for alle tre riger.

|| Blickwinkel/Alamy